

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

П'ЯТА СЕКЦІЯ
РІШЕННЯ
ЩОДО ПРИЙНЯТНОСТІ

Заява №39213/05
Ірини Миколаївни Терещенко проти України

Європейський Суд з прав людини (П'ята секція), 18 жовтня 2011 року на засіданні Палати у складі:

Dean Spielmann – *головуючий*,
Karel Jungwiert,
Boštjan M. Zupančič,
Mark Villiger,
Isabelle Berro-Lefevre,
Ann Power-Forde,
Angelika Nußberger, *судді*,
и Claudia Westerdiek, *секретар секції*.

Розглянувши вищевказану заяву, подану до суду 18 жовтня 2005 року,

Порадившись, прийняв таке рішення:

ФАКТИ

Заявниця, пані Ірина Миколаївна Терещенко, громадянка України, народилася у 1966 році та мешкає у м. Києві. Інтереси заявниці представляв пан А. П. Бущенко, адвокат, який практикує у м. Харкові, Україна.

А. Обставини справи

Обставини справи, які були представлені заявницею, можуть бути викладені наступним чином.

1. Події 10 та 11 вересня 2004 року.

10 вересня 2004 року співробітники міліції доставили заявницю до Голосіївського районного відділу внутрішніх справ міста Києва (відділ міліції), з метою допитати її з приводу злочину, який ніби скоїв І., один з колег заявниці. Деякі колеги заявниці також були доставлені до відділу з того самого приводу.

Зі слів заявниці, її тримали у відділі міліції з 15-ї години 10 вересня до 1 години наступного дня.

О 10 годині 11 вересня заявниця була знову доставлена до відділу міліції, де її допитали та згодом звільнили близько 19-00 того ж дня.

Заявниця стверджувала, що під час її перебування у відділі міліції на неї здійснювався фізичний та психологічний тиск з метою змусити давати показання проти І., одразу після доставлення до відділу їй не були роз'яснені причини перебування у відділі, родичі заявниці не були повідомлені про її місцезнаходження.

2. Оскарження незаконних дій співробітників міліції

19 січня 2005 року заявниця звернулася зі скаргою на дії працівників міліції до Голосіївського районного суду міста Києва на підставі статті 106 Кримінально-процесуального кодексу (далі - КПК). Вона вказувала на те, що затримання було незаконним та їй не були повідомлені причини такого затримання. Як на обґрунтування своєї скарги заявниця посилалася на положення статей 29 та 55 Конституції України.

У своєму листі від 1 лютого 2005 року голова районного суду надав відповідь заявниці, у якій вказав, що скарга за статтею 106 КПК не може бути розглянута у суді, оскільки заявниця не була затримана за підозрою у вчиненні злочину.

3. Вимоги щодо проведення розслідування по справі.

22 лютого заявниця звернулася до прокуратури Голосіївського району міста Києва (далі – прокуратура) із заявою про порушення кримінальної справи стосовно співробітників міліції. Заявниця вказувала на те, що вона була незаконно затримана, їй не були роз'яснені причини затримання та вона була піддана поганому поводженню з боку працівників міліції.

У листі від 24 березня 2005 року прокуратура надала заявниці відповідь про те, що викладені у скарзі обставини не знайшли свого

підтвердження. Вона зазначила, що близько 18-00 10 вересня заявниця та її співробітники були доставлені до відділу міліції з метою відібрання у них показань стосовно злочину, у вчиненні якого підозрювався І.; о 21-00 заявниця залишила відділ; при цьому у діях працівників міліції не виявлено жодних ознак протиправності, які могли б стати підставою для винесення рішення за статтею 97 КПК.

9 квітня 2005 року заявниця оскаржила відповідь прокуратури від 24 травня 2005 року до районного суду на підставі статті 236-1 КПК. Заявниця стверджувала, що прокуратура незаконно відмовила у порушенні кримінальної справи.

22 червня 2005 року районний суд відхилив скаргу заявниці, обґрунтовуючи своє рішення тим, що стаття 236-1 КПК передбачає можливість оскарження до суду лише офіційне рішення про відмову в порушенні кримінальної справи. Жодного рішення по справі заявниці не було винесено.

29 червня 2005 року заявниця та її адвокат подали апеляцію на рішення районного суду.

Рішенням від 8 вересня 2005 року Апеляційний суд міста Києва залишив в силі рішення суду першої інстанції.

В. Національне законодавство і практика

1. Конституція України від 28 червня 1996 року

Відповідні положення Конституції звучать наступним чином:

Стаття 29

«Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та порядку, встановлених законом.

У разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його припинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити у суді своє затримання.

Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого».

Стаття 55

«Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб...»

2. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 року (у редакції, яка діяла на момент зазначених у скарзі подій)

Стаття 97. Обов'язковість прийняття заяв і повідомлень про злочини і порядок їх розгляду

«Прокурор, слідчий, орган дізнання або суддя зобов'язані приймати заяви і повідомлення про вчинені або підготовлювані злочини, в тому числі і в справах, які не підлягають їх віданню.

По заяві або повідомленні про злочин прокурор, слідчий, орган дізнання або суддя зобов'язані не пізніше триденного строку прийнятим одне з таких рішень:

порушити кримінальну справу;

відмовити в порушенні кримінальної справи;

направити заяву або повідомлення за належністю...»

Стаття 106. Затримання органом дізнання підозрюваного у вчиненні злочину

«Орган дізнання вправі затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, лише при наявності однієї з таких підстав:

коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;

коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин;

коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину.

При наявності інших даних, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, її може затримано лише в тому разі, коли ця особа намагалася втекти, або коли вона не має постійного місця проживання, або коли не встановлено особи підозрюваного.

Про кожний випадок затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, орган дізнання зобов'язаний скласти протокол із зазначенням підстав, мотивів, дня, години, року, місяця, місця затримання, пояснень затриманого, часу складання протоколу про роз'яснення підозрюваному в порядку, передбаченому частиною другою статті 21 цього Кодексу, права мати побачення із захисником з моменту затримання. Протокол підписується особою, яка його склала, і затриманим.

Копія протоколу з переліком прав і обов'язків негайно вручається затриманому і направляється прокурору. На вимогу прокурора йому також надсилаються матеріали, що стали підставою для затримання...

Протягом сімдесяти двох годин після затримання орган дізнання:

- 1) звільняє затриманого – якщо не підтвердилася підозра у вчиненні злочину, вичерпався встановлений законом строк затримання або затримання було здійснено з порушенням вимог, передбачених частиною першою і другою цієї статті;
- 2) звільняє затриманого і обирає до нього запобіжний захід, не зв'язаний з триманням під вартою;
- 3) доставляє затриманого до судді з поданням про обрання йому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

У разі оскарження затримання до суду, скарга затриманого негайно надсилається начальником місця досудового ув'язнення до суду. Скарга розглядається суддею одночасно з поданням органу дізнання про обрання запобіжного заходу. Якщо скарга надійшла після обрання запобіжного заходу, вона розглядається суддею протягом трьох діб з часу надходження. Якщо подання не надійшло або коли скарга надійшла після закінчення сімдесятидвохгодинного строку затримання, скарга на затримання розглядається суддею протягом п'яти діб з часу надходження.

Скарга розглядається з додержанням вимог, передбачених статтею 165-2 цього Кодексу. За результатами розгляду суддя виносить постанову про законність затримання чи про задоволення скарги і визнання затримання незаконним.

На постанову судді протягом семи діб з дня її винесення може бути подана апеляція прокурором, особою, щодо якої прийнято рішення, або її захисником чи законним представником. Подача апеляції не зупиняє виконання постанови суду.

Затримання підозрюваного у вчиненні злочину не може тривати більше сімдесяти двох годин.

Якщо у встановлений законом строк затримання постанова судді про застосування до затриманої особи запобіжного заходу у вигляді взяття під варту або постанова про звільнення затриманого не надійшла до установи для досудового ув'язнення, начальник місця досудового ув'язнення звільняє цю особу, про що складає протокол і направляє повідомлення про це посадовій особі чи органу, який здійснював затримання».

Стаття 236-1. Оскарження до суду постанови про відмову в порушенні справи.

«Скарга на постанову органу дізнання, слідчого, прокурора про відмову в порушенні кримінальної справи подається особою, інтересів якої вона стосується, або її представником...до суду...протягом семи днів з дня отримання копії постанови чи повідомлення прокурора про відмову в скасуванні постанови».

Стаття 236-2. Розгляд суддею скарги на постанову про відмову в порушенні справи.

«Скарга на постанову прокурора, слідчого, органу дізнання про відмову в порушенні кримінальної справи розглядається суддею одноособово не пізніше десяти днів з дня її надходження до суду.

Суддя витребує матеріали, на підставі яких було відмовлено в порушенні справи, знайомиться з ними і повідомляє прокурора та особу, яка подала скаргу,

про час її розгляду. В разі необхідності суддя заслуховує пояснення особи, яка подала скаргу.

... суддя приймає одне з таких рішень:

скасовує постанову про відмову в порушенні кримінальної справи і повертає матеріали для проведення додаткової перевірки;

залишає скаргу без задоволення;

На постанову судді прокурором, особою, яка подала скаргу, протягом семи діб з дня її винесення може бути подана апеляція до апеляційного суду.

Копія постанови судді надсилається особі, яка винесла постанову, що була оскаржена, прокуророві та особі, яка подала скаргу.»

3. Цивільний процесуальний кодекс від 18 липня 1963 року (діяв на момент події, зазначених у скарзі)

Глава 31-А цього Кодексу встановлювала порядок подачі скарг на рішення, дії або бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Зокрема, стаття 248-1 цього Кодексу встановлювала, що кожна особа, яка вважає, що її права або свободи були порушені рішенням, дією чи бездіяльністю органу державної влади, його службовою чи посадовою особою, має право звернутися зі скаргою до суду. У статті 248-3 (пп. 1 та 4) встановлювалося, що такі скарги виключаються із підвідомчості судів, якщо вони стосуються рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб органів дізнання, досудового слідства або прокуратури, для яких законодавством передбачений інший порядок оскарження.

4. Рішення Конституційного Суду України від 23 травня 2001 року №6-рп/2001 щодо конституційності положень п. п. 3, 4, 5 статті 248-3 Цивільного процесуального кодексу України 1963 року

У своєму рішенні Конституційний Суд визнав неконституційними положення п. 4 статті 248-3 Цивільного процесуального кодексу в частині щодо непідвідомчості судам скарг на акти і дії службових осіб органів дізнання, попереднього слідства чи прокуратури, якщо законодавством встановлено виключно позасудовий порядок оскарження.

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 11 лютого 2005 року (діяла на момент зазначених подій)

Відповідно до цієї Постанови, бездіяльність органу дізнання, слідчого, прокурора, в результаті якої не було винесено жодного рішення відповідно до ч. 2 статті 97 Кримінально-процесуального

кодексу, може бути оскаржена в порядку процедури, встановленої в Главі 31-А Цивільного процесуального кодексу.

СКАРГИ

1. Заявниця скаржилася за статтею 3 Конвенції на те, що 10 та 11 вересня 2004 року з нею погано поводитися працівники міліції та що не було проведено ефективне розслідування щодо цього.

2. Заявниця скаржилася за статтею 5 § 1 Конвенції на те, що 10 та 11 вересня 2004 року вона була незаконно затримана та трималась у відділі міліції.

3. Вона також скаржилася за статтею 5 § 2 Конвенції, що вона не була проінформована про причини затримання.

4. Посилаючись на статтю 5 § 5 Конвенції, заявниця скаржилася на те, що вона не мала можливості отримати компенсацію за вказані порушення статті 5 §§ 1 та 2 Конвенції.

5. Заявниця скаржилася на порушення статті 13 Конвенції, оскільки не мала ефективних засобів захисту від поганого поводження та незаконного затримання.

ПРАВО

1. Заявниця скаржилася на те, що 10 та 11 вересня 2004 року вона була піддана поганому поводженню, що заборонене статтею 3 Конвенції, та жодного ефективного розслідування з цього приводу не було проведено.

Стаття 3 Конвенції передбачає наступне:

«Нікого не може бути піддано катуванню чи такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню».

Суд зауважує, що 22 лютого 2005 року заявниця подала скаргу стосовно поганого поводження до прокуратури. У відповідь прокуратура не винесла жодного рішення відповідно до частини 2 статті 97 КПК, а лише надіслала заявниці листа, у якому повідомила, що її скарга не знайшла підтвердження.

За цих обставин подальша скарга заявниці на відповідь прокуратури, подана на підставі статті 236-1 КПК, не могла бути задоволена, оскільки відповідно до положень національного законодавства лише офіційні рішення можуть бути оскаржені в порядку цієї статті. Такі процесуальні кроки, однак, не можуть враховуватися для визначення вичерпання національних засобів

захисту та не впливають на момент, з якого починається відлік шестимісячного терміну (див. *Rezgui v. France* (dec.) no. 49859/99, 7 November 2000).

Натомість, заявниця могла порушити процедуру відповідно до Глави 31-А Цивільного процесуального кодексу (ЦПК), посиляючись на те, що прокуратура порушила вимоги положень частини 2 статті 97 КПК (див. відповідні положення КПК, Рішення Конституційного Суду від 23 травня 2001 року, Постанову Пленуму Верховного Суду від 11 лютого 2005 року у розділі «Відповідне національне законодавство»).

Суд доходить висновку, що з точки зору вимог статті 35 § 1 Конвенції, заявниця повинна була вичерпати національні засоби захисту, встановлені Главою 31-А ЦПК або звернутися до Суду у межах шестимісячного строку з моменту отримання відповіді прокуратури від 24 березня 2005 року, якщо не було зроблено ніяких інших кроків, необхідних для виконання правила вичерпання засобів захисту. Оскільки цього не було зроблено, відповідна частина скарги має бути визнана неприйнятною відповідно до §§ 1, 4 статті 35 Конвенції.

2. Заявниця скаржилася, що 10 та 11 вересня 2004 року вона була незаконно затримана та утримувалася у відділі міліції, при цьому їй не були роз'яснені причини такого затримання. Вона посилалася на положення статті 5 §§ 1 та 2 Конвенції, у яких зазначено наступне:

«1. Кожен має право на свободу і особисту недоторканість. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:...

b) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

c) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;...

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього. ...»

Суд підкреслює, що заявниця скаржилася на порушення цих положень у національних судових органах в порядку процедури, передбаченої статтею 106 КПК. Скарга була відхилена головою районного суду 1 лютого 2005 року, тобто більше ніж за шість місяців до звернення до Європейського Суду (25 жовтня 2005 року).

Далі Суд наголошує на тому, що заявниця також піднімала це питання своїй заяві в прокуратуру від 22 лютого 2005 року, де просила порушити кримінальну справу стосовно працівників міліції. Навіть

якщо цей засіб кримінально-процесуального захисту буде підходити для скарг про порушення статті 5 Конвенції, Суд, так само як і в вищезазначеному висновку за статтею 3 Конвенції, визнає ці скарги неприйнятними за тими ж самими підставами.

Суд вирішує, що ця частина скарги має бути визнана неприйнятною відповідно до §§ 1, 4 статті 35 Конвенції.

3. Заявниця скаржилася на те, що вона не могла отримати компенсацію за заявлені порушення статті 5 §§ 1 та 2 Конвенції. Вона посилялася на положення статті 5 § 5 Конвенції, у якому зазначено наступне:

«5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.»

Суд визнає, що право на компенсацію, встановлене статтею 5 § 5, Конвенції виникає тоді, коли було встановлено порушення одного із параграфів цієї статті. У даній справі такий висновок не був зроблений як національними органами, так і Судом. Відповідно, стаття 5 § 5 Конвенції не може бути застосована (див. *Slavcho Kostov v. Bulgaria*, no. 28674/03, §§ 73 and 74, 27 November 2008).

З цього випливає, що скарга є несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції у значенні статті 35 § 3(a) та має бути відхилена відповідно до статті 35 § 4.

4. Заявниця скаржилася на те, що вона була позбавлена ефективного засобу захисту від незаконного затримання та поганого поводження з боку працівників міліції. Вона посилялася на положення статті 13 Конвенції, яка звучить таким чином:

«Кожен, чиї права і свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.»

Суд, визнавши відповідні скарги за статтями 3 та 5 Конвенції неприйнятними, приходить до висновку, що не має підстав для задоволення вимог заявниці за статтею 13 Конвенції (див. *Rodić and Others v. Bosnia and Herzegovina*, no. 22893/05, § 87, 27 May 2008). З цього випливає, що скарга заявниці за статтею 13 Конвенції повинна бути відхилена як така, що є несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції відповідно до § 3 (a) та 4 статті 35 Конвенції.

З цих підстав, Суд більшістю голосів

Оголошує заяву неприйнятною.

К. Вестердік
Секретар

Д. Шпільманн
Голова